

**OKVIR ZA LEGITIMIRANJE I ISPITIVANJE
IRACIONALNOSTI FAŠIZMA**

**THE FRAMEWORK FOR LEGITIMACY AND ANALYSIS
OF FASCISM'S IRRATIONALITY**

Sažetak

Iracionalnost je strukturna komponenta i odrednica razvijanog građanskog sistema odnosa u njegovom perspektivizmu, održanju, transformaciji, funkcionalnosti i pogotovo opravdanju. Iracionalnost zasniva ideologiju i politiku moći, strukturiranjem determinira sistem građanskih odnosa i kao činilac njihovog legitimnog posredovanja u različitim periodima manifestiranim formama funkcionalnosti različito utiče na stupnjeve građanskog napretka. Nisu samo periodi građanskog historijskog razvoja omogućavali formiranje pojedinih građanskih koncepata ili stanovišta već je svojim razvojem, stupnjem kompleksnije produciranih odnosa, intenzivirana građanska dinamika stvarala i unapređivala prostor i uslove u kojima implikacija iracionalnosti objektivno proširuje i zadobiva veću inkorporiranost, značaj i ostvarivane oblike „apokaliptičnosti“. Historijski gledano, razvijanje i omogućavanje građanske dinamike izražavala su i poticala težišna politička i ideološka zbivanja, također teorijska uopćavanja usmjeravana da podare građanskim procesima odgovarajuću prikladnu relevantnost odnosno profiliranu mjeru. Relevantnost se promovirala na dvojak način! Određenim kursom ona je mogla krajnje sadržajno posredovati građanske procese i odnose, a s druge strane, također, uspostavljati i prekoračivati njihovu konkretizaciju dajući mogući doprinos utvrđivanju karaktera i veza kojima bi ti procesi trebali dosljednije da služe. Stvarana su i razvijana brojna teorijska stanovišta i razmatranja polazeći od relativizma, pragmatizma, historicizma, logičkog empirizma i drugih različito sačinjavanih formi pozitivizma, a čiju osnovu, kako iznosi M. Horkheimer, karakterizira da nije sposobna shvatiti da dijete i

odrasli nisu tek dva različita kompleksa činjenica, nego te činjenice upućuju da se čovjek mijenja i da ipak ostaje sa sobom identičan, te načinom tog i takvog činjenja pozitivistička logika ostaje logistika građanskog sistema! Većom ili redukovanom obazrivosti i referiranim legitimitetom historijski određivana teorijska razmatranja su svoje mjesto ostvarivala u ustanovama i procesima građanskih i društvenih odnosa.

Kontinuitet građanske strukture odnosa intenzivira dinamiku građanske dispozicije! Građanski preobražaji unapređuju oblike izražavane dominacije, a nju osigurava i determinira funkcionalni intenzitet sadržajno postignute moći. U postliberalizmu agens supremacije i neprikosновенosti produktivno održava ostvareno prednjačenje i monopolizam u ostvarivanju građanske svrsishodnosti.

Ključne riječi: *iracionalnost, građansko društvo, liberalizam, intenzivnost građanske dinamike, građanski perspektivizam, liberalizam, postliberalizam, totalitarizam, fašizam*

„Dokle god svjetska historija ide njenom logičnom hodu, ona ne ispunjava njena ljudska određenja.“

M. Horkheimer, *Autoritarna država*, svezak 5, str. 319.

Summary

Irrationality is the structural component and guideline of developed civil system of relations in its perspectives, maintenance, transformation, functionality and particularly justification. The irrationality serves as the basis for the ideology and policy of power. By the means of structuring, the irrationality determines the system of civil relations and, as a factor of their legitimate intervention, has different effects on the levels of civil progress at various times. The intensified civil dynamic by its development that resulted in more complex produced relations, was creating and improving the apace and conditions in which the irrationality was objectively broadened and got the larger degree of incorporation and meaning of “apocalypse”, apart from periods of civil historical development. From historical perspectives, developing and facilitating of civil dynamics were not just expressed and encouraged by the political and ideological developments, but also theoretical generalizations directed to enrich civil processes with appropriate

adequate relevance or profiled measure. The relevance was promoted in two ways! In a certain course, it could in the end substantially mediate civil processes and relationships, on the other hand, and also establish and exceed their concretization by giving a possible contribution to the development of character and connections that these processes should have been serving consistently. The numerous theoretical aspects and considerations were formed and developed, starting from relativism, pragmatism, historicism, logical empiricism and other different forms of positivism, whose basis, as stated by M. Horkheimer, is characterized by its inability to comprehend that the child and adults are not only two different complexes of facts. Those facts suggested that the man is undergoing changes, yet remaining the same with himself, and in the way of it and doing so, the positivist logic remains the logistics of civil systems! With increased or reduced sensitivity and referenced legitimacy, the historically determined theoretical considerations used to achieve and exercise their place in the institutions and processes of civil and social relations.

The continuity of civil structures relations intensifies the dynamics of civic disposition! The civil transformations are promoting the domination forms, while it is being assured and determined by the functional intensity of substantially achieved power. In the post-liberalism, the supremacy and inviolability agent productively mirrors the established precedence and monopolies in the exercise of civil expediency.

Key Words: *irrationality, civil society, liberalism, civil dynamics intensity, civil perspectives, liberalism, post-liberalism, totalitarianism, fascism*

“As long as world history proceeds on its logical course, it does not fulfill its human vocation.”

**M. Horkheimer, Authoritarian State,
Vol. 5, pg. 319**

Implikacija iracionalnosti je strukturni aspekt odvijanja, održavanja i funkcionalizacije sistema građanske produkcije odnosa i karakter njenog tipičnog proisticanja, proizvodnje i stvaranja sudjeluje i omogućuje uređivanje građanskog poretka.

Prvobitni sistem građanske produkcije konceptom racionalnosti, ekonomske prinude, postavljao je odgovarajućim legitimiranjem prostor sadržaju i obimu iracionalnosti putem koje jedinstvom i potrebom omogućavanja građanski sistem provodi i egzercira svoje interese. Upravo svojim razvojem dinamizam građanskog progresa pokazuje da unapređivana ekonomska zavisnost i prinuda participiraju u političkoj i ideološkoj moći, prilagođeno stvarajući instrumente, mehanizme i institute koji doprinose da ta moć postigne uticanje. To će reći da prostor prvobitno razvijanih formi iracionalnosti manjim obimom je svojim manifestacijama stvarao kōd nalagodavnog prijekora na prilagođavanje. Dinamika građanskog razvoja i konstituiranja ekonomskih, političkih i ideoloških odnosa podsticala je izgrađivanja građanskog objektiviteta čije posredovanje neumitno podrazumijeva intenziviranje uslova i prisile na prilagođavanje. „Građanski oblik racionalnosti odvajkada treba iracionalnih dodataka, kako bi se održala u onom što jest, naime kao trajna nepravednost uz pomoć prava. Pravo podneblje autentičnosti jest upravo takav iracionalizam usred racionalizma. Ona se može pozvati na to da je, kroz duga razdoblja, kako doslovna tako i figurativna mobilnost kao bitni moment građanske jednakosti uvijek postajala nepravdom za one koji se nisu do kraja s njom identificirali.“¹

U sferi građanskog događanja fenomene, stvari istraživati i analizirati na način i tek putem građanskog omogućavanja znači strukturno prilagodljivo artikulirati građanske političke, ekonomske i ine aspekte i rješenja afirmiranih određenja u temeljnoj pobudi ispostavljanja i davanja podrške građanskom supstancijalitetu. Putem takve podrške nalazi građanskih razmatranja postaju jedno sa građanskim sistemom, a pozicijom komplementarnosti i ulogom uslovljavanja oni vode zaključivanju da je to jedino mogući sistem. Karakter događanja koji tim

¹ T. Adorno, *Žargon autentičnosti*, Nolit, Beograd, 1978, str. 95.

povodom i tim putem dolazi do izražaja i koji izrazito domesticira građanski historijski kōd sadržan je u činjenici da jedan tip i način građanske sublimacije daje prednost odgovarajućem tipu određenja građanskog procesa, da bi druga zbiljska determiniranja osporavao. Kroz krédo neposrednosti životnog kontinuiteta i putem zanimanja za teorije sa kojima taj životni kontinuitet općenito korespondira, **društveno-istraživačko uopćavanje** prihvata, razumijeva i objašnjava protivrječja osporavanja i u teorijskom i duhovnom pogledu i u zbiljnosti materijalno-historijskog procesa događanja. Društveno-istraživačko uopćavanje uvažava, sistematično obrazlaže i cjelovito objašnjava aspekte građanskog procesa događanja u njihovoj funkciji omogućavanja, kontrole, podrške, alteriranja, u njihovom posredovanju ili supozicioniranju životnog kontinuiteta, bilo da aspekti građanskih stanovišta tim funkcijama održavaju osnove nadređenosti ili da pronađenim oblicima uslovljavanja konkretiziraju činioce kontinuiteta toga održavanja.

Zaobilaženje, ignoriranje, mistifikacija, odnosno denunciranje odgovarajućih aspekata građanske tendencije, na izvjestan način teži da favorizira građansku izvjesnost pozitivnosti, a ova u kontinuitetu ostvarivanog jedinstva *de facto* omogućuje zbiljsko sužavanje prostora bitno podudarnog prava na različitost. Tom pravcu stvarane ideologije ovaj tip građanskih razmatranja daje posebnu podršku i njime afirmirana građanska uloga i funkcija ide ujedno sa pojavama instrumentalizacije, manipulacije, sinkretizma i radikalizma!

Građanska stanovišta određuje i održava pâtos odgovarajućeg ustrojavanja i izražavanja determinanti ili odslikavanja karakterizacija proisteklih iz tretirano ostvarenog, dinamizmom afirmirano favoriziranog, stadija izgledno date građanske perspektive. Građanskom svrhom prilagođeno interpretirano sagledavanje i prikazivanje aspekata građanskih prilika omogućava odgovarajući građanski kurs uređivanja događanja postojećeg stadija. Kada cjelina građanskog zbivanja k tomu nije naklonjena općenitim određenjima ova stanovišta svrsishodno opredjeljuju ili iznuđuju izlaze, funkcionaliziraju rješenja „autentičnom apokrifnošću“, kriptografijom, čineći uklon opravdavanju načina na koji građanska zbilja gradi i zalaže

uticanje na neposrednost. Način ovog objektiviranja umanjuje društveno-spoznajnu relevantnost zbiljskog generiranja sadržaja građanskih procesa i odnosa, sužava moguće ispitivanje suštine građanski usmjeravanog upravljanja kontekstom konceptualizacije mjerodavnog determiniranja pojava i procesa sfere društva. Vođeno specifičnim pojmovnim određenjima i načinom predočanja, građansko zatvaranje, *alias* ostajanje u okvirima omogućavanog opravdanja postojećih procesa, postavljeno je jedinstvenim motivom da fenomen i elemente negiranja izmjesti iz njihovog funkcionalnog određenja i značenja za održavanje građanskog procesa. U stanovitom smislu to stvara prostor i odgovarajuće omogućuje principe propulzivnih trendova ostvarivane građanske tendencije. Ovaj tip građanskih razmatranja, odgovarajuće postavljenih, prihvaćenih i primjenjivanih istraživačkih kriterija, ustanovljenih građanskih vrijednosnih mjerila, legitimira strukturu građanskih težnji, ostavljajući ili održavajući *incognito* generirana građanska protivrječja. Građanska razmatranja ovim putem specifično prate, stvaraju i funkcionaliziraju određeni način omogućavanja građanskih svrha i ciljeva, podstiču i podržavaju nesmetano stvaranje, održavanje i funkcionalizaciju njihovih protivrječja. Time ona relevantno doprinose upravljanju, izgrađivanju i ostvarivanju tzv. pozitivnosti i takvim kursom ističući racionalnu strukturu ekonomskih i političkih odnosa dobrano ostavljaju neosvijetljenim, zatumljavaju karakterizaciju odnosa društva.

Mistificiranju građanskih odnosa i građanskih događanja doprinose i omogućuju prilagođavane tvorevine sa njima određivanim značenjima u zahtjevu izgovora da fenomene historijske i društvene zbilje može legitimirati opravdavajuća građanska pojmovna slika. Ovo zalaganje svrsishodno afirmira decizionizam, najdosljedniji izraz favoriziranja ustanovljene ideologije postojećeg građanskog sistema.

Nasuprot građanski korištenih metoda i postupaka društveno-teorijska stanovišta i istraživački kriteriji ustanovljeni dosljednim konkretno historijskim apstrahiranjem totaliteta, uvažavaju uslovljenost stvaranja i izgradnje građanskog procesa i sistema, ističu karakter njegovog bitnog preobražaja i

protivrječnosti. Metoda funkcionalno-kvalitativne analize primijenjena na poredak omogućavanih činjenica građanske političko-historijske svrsishodnosti može omogućavati relevantnu teorijsku eksplikaciju. Rezultati relevantne teorijske eksplikacije *eo ipso* su pošteđeni, zaobilaze, teorijsko lamentiranje, odnosno bilo kakvo nesuvislo pristrano favoriziranje. Teorijsko lamentiranje proističe iz tematiziranih posljedica građanskog tehničko-tehnološkog i ekonomsko-političkog razvoja. Iako ono može izravno da ukazuje na smjer i obilježja poraznih implikacija ovog razvoja, ono tek ističe da nije u funkciji, da ne slijedi svrhu funkcionalizacije tih odnosa. Sebi svojstvenim tumačenjem teorijsko lamentiranje ukazuje na pojedine aspekte građanski impliciranog odvijanja odnosa, a koje građanska stanovišta racionaliziranjem opravdavaju ili drugim determinantama afirmiraju i funkcionaliziraju. Ispušteno razlikovanje društvenih spram suštinskih građanskih fenomena i mogućnosti u osnovi je lamentiranja i upravo postupak izglednog poistovjećivanja društvenih i građanskih fenomena omogućuje da se njima daju kvalifikacije favoriziranja i afirmacije, ili pak osuđivanja i prekoraivanja. Princip dosljednosti, komplementaran snagama i tvorbama generiranih i ostvarivanih društvenih i građanskih protivrječnosti, *de facto* i *de jure* osvjetljava sinhronizaciju impliciranih građanskih određenja, na jedan ili drugi način detektira, razrješava stvaranu, omogućenu, ali i iznalaženu građansku kriptografiju. Princip dosljednosti, također, održava ispravnost postupka istraživačko-naučne valorizacije i verifikacije. Budući da relevantnom primjenom općenito osigurava i štiti izvođenje ispravnih generalizacija, on stanovito obavlja povezanost pojedinih stadija teorijsko-istraživačkog postupka. Njegova tipizacija podređena je karakteru društvenih istraživanja i njegova ispravno uvažavana i postavljena metoda primjena razotkriva neposredno-društvenu neusaglašenost, nedostatke, slabosti, metodološke propuste u istraživačkom postupanju i, naravno, strukturiranju društvenih rezultata. Principom dosljednosti utvrđuje se legitimitet društvenih transformacija, održava otkrivanje mogućeg dogmatiziranja, a mogućnost eventualnog ulaženja u *circulus vitiosus* time se znatno sužava.

Također, princip dosljednosti pomaže u razotkrivanju zalaganja koja hoće da učine relevantnim prejudicirano ustanovljena mjerila i bitno suspektne, a osnaživane implikacije. Postupci ustanovljeni da opravdaju građanski proklamirane, kombinirane i programirane interese, unutar svrsishodnog sagledavanja, uvažavanja i prepoznavanja prihvatljivog građansko-političkog determiniranja, upućuju, sugerirano nameću i iznuđuju interesna odnosno ideološka rješenja. Put ovog građanskog objektiviranja iznalazi, stvara, efektuira samu građansku funkcionalizaciju. Tematizirajući ideologije, H. Arendt ustvrđuje da one donose gotova rješenja, da su izvjesni naučnici hipnotisani ideologijama.² „Ubeđivanje nije moguće ako ne naiđe na odziv ili iskustava ili želja, drugim rečima, neposrednih životnih potreba. (...) Svaka potpuna ideologija stvorena je, trajala je i razvijala se kao političko oružje, a ne kao teorijska doktrina. (...) menjala (je) svoj prvobitni politički smisao, ali nijedna nije mogla nastati bez neposrednog kontakta sa političkim životom. Naučni aspekt ideologija je sekundaran i on izrasta iz želje da se pribave neoborivi argumenti. Njihova moć ubeđivanja je isto tako u rukama naučnika koji više nisu zainteresovani za rezultat svog istraživanja, koji su napustili svoje laboratorije i požurili da mnoštvu propovedaju svoja tumačenja života i sveta.“³

Na različitim stupnjevima građanskog razvoja, modeli i varijeteti pozitivistički strukturiranih određenja funkcionaliziraju građansku artikulaciju interesa, omogućuju koncepte građanski prilagodljivo ostvarivanih ciljeva. Građanski realizirani interesi konkretiziranom podrškom ostvaruju jedinstvo građanski važeće općenitosti da bi ono svojim sadržajem osiguravalo, snažilo i štitilo građansku svrsishodnost. Od onih tradicijom utvrđenih i afirmiranih karakter suvremenih građanskih razmatranja i stanovišta odvaja kompleksnija građanska zbilja i tako uznapredovanoj historijskoj osnovi tipična građanska opserviranja daju apokaliptične karakterizacije. Principi postliberalno izgrađivanih građanskih odnosa učvršćuju agense građanske

² H. Arendt, *Izvori totalitarizma*, Feministička izdavačka kuća 94, Beograd, 1998, str. 164. i 165.

³ *Ibid.*, str. 164.

dinamike, te razvijano građansko opserviranje određeno omogućuje i podržava njihove oblike, za koje je osvjedočenom društveno-istraživačkom legitimacijom ustanovljeno da „građansko društvo ima mogućnost da se nedogledno omogućava“ (Horkheimer, Pollock), a što je odgovarajuća konkretizirana forma ranijeg uopćavanja da se „supstancija preobražava u subjekt“ (Hegel). Tim uslovima nadređivana građanska svrsishodnost ostaje područje i domena jedinstvenog građanskog provođenja uticanja. Ambijent liberalnih uslova građanskih političkih odnosa omogućen je prostorom u kojemu interesnu regulaciju dominantno usklađuje stupanj državne organizacije građanske svrsishodnosti. Građanska dinamika ostvarivana postliberalnim principima strukturira građansku propulzivnost na način i za račun integrativnog nadzora određivanih uslova građanske produkcije odnosa. Građanska svrsishodnost uređuje ovu produkciju i odnose nivoom globalno artikulirane snage! Relevantnim prilagođavanjem unapređivanje kontinuiteta postliberalne građanske perspektive funkcionaliziraju ideološka uopćavanja. Građanske teorijske opservacije odgovarajućom artikulacijom hipotetičkih determinanti, stvaranim deklinacijama, rekonstitucijom, dekomponiranjem mjesta i značenja obilježja producirane iracionalnosti također odgovarajuće pružaju podršku ovoj perspektivi. Ne samo da „pragmatični pojam istine u njegovoj isključivosti, ako se on dakle ne upotpunjuje ni kroz kakvu suprotnu metafiziku, odgovara bezgraničnom povjerenju u postojeći svijet“⁴, već stvorenim konsekvencama postliberalizma građanskog društva u potpunosti je omogućeno da prejudicirane ocjene i stavovi, odnosno njima definirana vrijednosna mjerila, mogu se postavljati za stanovito postignuta rješenja, tj. projiciranje i programiranje stvarnog postavljeno je u karakter i obilježja uslova događanja i već određeno prihvaća kontekst strukture ostvarenog.

Građanska istraživanja i tematiziranja principijelno osiguravaju prostor motivima građanske supremacije, a njihov karakter prilagođavano se upravlja zbiljskim određenjima funkcionalnih dinamizama građanskih protivrječnosti i

⁴ M. Horkheimer, *Zum Problem der Wahrheit* u: *Gesammelte Schriften* Band 3, Fischer Taschenbuch Verlag, Ffm, Mai, 1988, str. 300.

ustanovljenih građanskih instituta. Građanski održani tip odnosa relevantan je u utvrđivanju legitimiteta građanskog razvoja, a aspekti objektiviranih građanskih prednosti unapređuju strukturiranje građanske tendencije. Slijeđenje građanske tendencije uključeno je u neprikosновенost ostvarivanja interesa i proširivanje građanskog uticanja. Građansko uticanje teži naglasiti da usklađeno afirmira poredak i društvene i građanske izvjesnosti, da inkorporira racionalne mogućnosti nezaobilazno važne za rješenja i postupke građanskog prosperiteta.

Građansko teorijsko predočenje određeno ispušta kompleks omogućavanja konkretiziranja negacije, odnosno iracionalnosti, a taj pristup i koncept postaje podlogom alteriranog sačinjavanja karaktera samog građanskog prosperiteta.

Načinom poimanja građanskog dinamizma u izgradnji i razvoju odnosa građanskog društva građanske teorijske generalizacije na jedan ili drugi način zatvaraju putove mjerodavnog rasvjetljavanja samih društvenih odnosa! Stanovišta egzegeze o omogućavanim aspektima događanja građanske zakonitosti na način ideološkog i političkog isticanja prosperiteta ekonomski intenzivirane građanske pozitivnosti zastiru ili osporavaju spoznaju relevantno omogućenog negiranja i produkcije iracionalnosti. Ukoliko istraživački postupci o postizanju spoznajne izvjesnosti polaze od činjenice da su društveni ciljevi osigurani i ostvareni samom apsorpcijom od građanskih odnosa, oni konceptualno ne mogu pretendovati, niti ostvaruju, legitimitet istine. Favorizirani principi i kriteriji građanskog ekonomskog dinamizma podređuju građanske protivrječnosti klimi afirmiranih građanskih svrha i utiču na odgovarajući oblik ideološkog radikalizma. „Ekonomizam se ne sastoji u tome što se ono što je ekonomsko shvata kao previše važno, nego u tome što se ono shvata previše usko (...) i kritika ekonomizma ne leži u odbacivanju ekonomske analize, nego u insistiranju na njenoj potpunosti i istorijski naznačenom pravcu.“⁵ Građansko-istraživačka konkretizacija sistema građanskog društva došla do izražaja u isticanom stavu Maxa Webera da nauka dobiva

⁵ M. Horkheimer, *Tradicionalna i kritička teorija*, BIGZ, Beograd, 1976, str. 87. i 88.

zadatke od politike uzorno ilustruje motive, pretpostavke, pobude i pogotovo ciljeve kojima intencije građanskog istraživačkog pozitivizma streme, ili su ustrojene da postignu ujednačavanje, N.B. podudarnost sa produkcijom građanskih odnosa. Teorijske argumentacije građanskih stanovišta stimuliraju građansko konstituiranje odnosa i na taj način osiguravaju područja građanskih interesnih uvjerenja. S tim u vezi ideološka relativizacija, nužno sjedinjavajući pronađeno opserviranje sa težnjama koje animira omogućeni sistem građanskih odnosa, zadovoljava ostvarenje perspektivizma građanske prisile u funkcionalizaciji ekonomsko-interesne građanske strukture. Sadržaj unaprijeđenog građanskog sistema liberalizma i postliberalizma podržava uvijek omogućena artikulacija građanskih interesa. Razvojno napredniji oblici deterministički stvaranih građanskih dispozitiva svrsishodno konkretiziraju sredstva, putove i načine respektabilnog ostvarivanja građanskog uticanja. Putem savremenog građanskog objektiviranja i ideološke koordinacije pružana podrška građanskoj pozitivnosti sve odsutnije ukazuje na postojanu disparatnost građanskih uslova, s jedne, i jednostranog opravdavanja njihove funkcionalizacije, s druge strane. Karakter ove disparatnosti osigurava težnja i stvarani motiv uključenog prihvaćanja i podsticanja manipulacije i instrumentaliziranja. Građanski producirani odnosi trebaju prikladno omogućavanu sinhronizaciju građanskog instrumentaliziranja, a kritička analiza nju osvjetljava svrhom upućivanja na kontekst građanskog uticanja, na ostvarivanu podršku strukturiranim tvorevinama građanskog sistema.

Težnje građanskih stanovišta da se svrsishodno zanimaju za građansku pozitivnost, odnosno da selekcijom tematiziranja zanemaruju način produkcije i funkcionalno značenje građanske iracionalnosti *eo ipso* su u funkciji potrebnog interesnog prilagođavanja, ostvarivane podrške, odgovarajućeg potvrđivanja, opravdanja i afirmiranja samog *modus procedendi*. Istraživačko-društvena elaboracija sagledava te činjenice i implikacije integrativno u *milieu* društva, u relevantno omogućenom uticanju građanskog fakticiteta na društvo, ispitujući odnose društva u jedinstvu i bitnom razgraničenju od uslova i načina izgrađivanih

aspekata, funkcionalno stvaranih sadržaja, produkcije i izražavanja građanskih odnosa. Pravac razvijanih i ostvarivanih nivoa općenitosti unapređuje efikasnost građanskog sistema unutar koje stvarane i implicirane protivrječnosti omogućuju razvoj strukturiranih interesa i odgovarajućim oblicima zasnivaju produkciju i upotrebu iracionalnosti.

Dakle, građanskim teorijskim okvirom osvijetljavani fenomeni građanskog društva primarno su u funkciji etabliranja građanskog poretka! Kao što adekvatno determiniranje historijskih i građanskih pojava obavezuje na pouzdanu analizu njihovog specifičnog razvojnog diferenciranja, društveno-teorijska relevantnost zahtijeva utvrđivanje nepatvorene strukturiranosti društva, diferenciranje pojava građanske konstitucije od svojstava karakterističnih za legitimaciju društvenih odnosa. Koliko je neumjesno, toliko je nesuvislo, izvlačiti, prihvaćati, nekritički prenositi, ujednačavati pouzdanost i poistovjećivati primjenu važećih istraživačkih principa i kriterija jednog stadija građanske epohe u određenja i značenjsku relevantnost drugog stadija. U savremenim historijskim zbivanjima sagledavanje činjenica društvenih odnosa ne daje se postupkom, istodobno ne proističe iz legitimiranja njihove uslovljenosti građanskim nadređivanjem. Također, spoznajna valorizacija i verifikacija istraživanih pojava društvene sfere ne može se provesti kriterijima izvlačenih i primjenjivanim iz omogućavanja građanske svrsishodnosti i uspostavljenih oblika građanske zavisnosti. Valjani metodski principi i postupci ispitivanja determinanti sistema građanskog društva uključuju relevantno utvrđivanje načina dinamičnih preobražaja određivanih građanskom tendencijom. Principi cjelovitosti, objektivnosti, dosljednosti i njihovo obuhvatno dovođenje do aksioma osiguravaju sistematiziranje i ispravno društveno-teorijsko uopćavanje. Društveni fenomeni razvijaju se u atmosferi građanske svrsishodnosti, a to nikako ne povlači da im građanska svrsishodnost može dodjeljivati mjeru značenja društvene satisfakcije.

Karakter društvenih i historijskih zbivanja pretpostavljen je relevantnim diferenciranjem i određenjem načina na koji agensi građanske tendencije održavaju funkcionalnost građanskog

kontinuiteta, posređuju njegove dinamizme, agenture i djelatnosti. Jedinstveni građanski kontinuitet omogućuju činioci svrsishodno postizanih, razvojno karakteristično diferenciranih, građanskih interesa, neizostavno potpomognutih afirmacijom načina i oblika potrebno producirane iracionalnosti. Relevantno ostvarivani interesi strukturiranih odnosa građanske dinamike osiguravaju rezultate ekonomske svrsishodnosti. Ovu svrsishodnost, kako je spomenuto, praktično podržavaju građanska stanovišta i ideologije i principi njima prihvaćenog i provođenog vrednovanja, a koji podrazumijevaju kontekst određeno agregirane građanske iracionalnosti. Građanski principi usmjeravaju građansku svrsishodnost i funkcije činjenica građanske pozitivnosti, dok metodi društvenog istraživanja legitimiraju na koji način se građanska pozitivnost stvara, građanski fenomeni produciraju, produkcija uvažava, priznaje i potvrđuje. „Naučni metod nas naime ne uči više do kako su činjenice jedna s drugom povezane i međusobno uslovljene.“⁶ Prvobitna građansko-liberalna ekonomska zavisnost preovlađujuće je oslonjena na dominantno racionalno uravnoteživanje omogućavanih tokova, funkcionalno razvijane implikacije građanskog dinamizma formiraju stanja putem kojih karakterizirane protivrječnosti ovu zavisnost strukturno unapređuju i održanim napretkom transformiraju. Neophodnim funkcijama liberalno-građanski intenzivirana iracionalnost održava građansku perspektivu i njome bitno razvijanu građansku neprikosnovenost. Postizana neprikosnovenost globalno stvaranog jedinstva postliberalnog građanskog sistema osigurava građanski svrsishodne, strukturirano afirmirane odnose dominacije.

Stadij organiziranja građanskog sistema političkom formom nacije učvršćuje državnu zasebnost, strukturira omogućene i ostvarivane prednosti građanskog oblika rasta i razvoja konkretne liberalne općenitosti! Ovaj građanski politički i ideološki kontekst fenomenom nacije uravnotežuje i usklađuje protivrječnosti, podstiče dinamizme građanskog prosperiteta i produciranih odnosa. Na evidentno izdiferenciranim i afirmiranim principima u djelatnosti građanske liberalne državne političke

⁶A. Ajnštajn, *Moj pogled na svet*, Stylos, Novi Sad, str. 28.

organizacije nacionalno-građansku općenitost inherentno sačinjavaju, izgrađuju iz kompeticija nacionalno-državnih struktura legitimirano omogućene prednosti i sa tih osnova ključno pospješivano uticanje građanskih sudionika inkorporirano u mogućnosti njihovih struktura. Cjelovita određenja građanskog liberalnog procesa postaju arbitar, prihvaćaju i potvrđuju prilagođenost činilaca građansko-državne djelatnosti u inherentni sadržaj odgovarajućeg nivoa ostvarene nacionalno-građanske općenitosti. Osnove prilagodljivosti stanovito formiraju stvarane agenture karakterističnih mogućnosti generalne satisfakcije građanskog procesa. Postliberalno postignutim načinom integracije građanske sudionike potpunije i svrhovitije određuju izgrađeni principi omogućavanog građanskog procesa!

U građanskim liberalno-historijskim uslovima i okolnostima nacija sublimira artikulaciju ekonomskih, ideoloških, političkih i općekulturnih historijskih aspekata i omogućenim općepolitičkim nadređivanjem društvenim odnosima stiče, zadobiva i osigurava attribute sveukupne općenitosti, tj. uzima mjesto funkcionalnosti same društvene zajednice. „Nacija kao apsolut. Ali nacija je posljednje, njen cilj je moć, ona implicira omalovažavanje drugih, moralni prigovori prema njenim akcijama vrijede isto tako apsurdno kao moralni prigovori protiv Boga.“⁷ Liberalno-građanski politički procesi nacijom uokviruju, konstituiraju i objektiviraju odnos odgovarajuće građanske svrsishodnosti, zavisnosti, te dinamizmom postignutu općenitost građansko-historijskog potencijala. Građanski dinamizam ustrojava i konsolidira implikacije građanskih procesa i odnosa i osigurava tendenciju reguliranja napretka građanske produktivnosti, unutar koje se stvara, proizvodi, upotrebljava i odgovarajuće podržava legitimitet posredovane iracionalnosti. Polazeći od činjenice da građanski napredak uključuje strukturiranje i dostignuti stupanj provođenja iracionalnosti tim osnovom, njegovi pojedini stadiji podržavaju i unapređuju različite mogućnosti ostvarivane građanske moći. U omogućavanju i ostvarivanju građanske djelatnosti odnosom političko-ekonomskog

⁷ M. Horkheimer, *Gesammelte Schriften*, Band 14, Fischer Taschenbuch Verlag, Ffm, Oktober 1988, str. 429.

posredovanja, nacija kao reprezentant i barometar liberalnih odnosa eksponira uzmake i stagnaciju, krize, depresiju ili pak zaostajanje, ali i tzv. građansku pozitivnost postavljenu i tretiranu zadobivanim prednostima odnosa stvaranih uspjesima dinamične konjunktura i poleta. Odnosima kompetitivnosti i isključivosti liberalni građanski poredak usmjerava i formira odgovarajuće standarde, a stjecištem razvijane postliberalne konjunktura i procesom globalizacije ovi se standardi komprimiraju dosljednije dostignutim nivoom općenitosti i učvršćenjem ključno određivanih odnosa građanskog uticanja.

Nacija relevantno artikulira, bitno određuje, izgrađuje i uspostavlja obilježja interesa građanskog liberalnog napretka! Pojedinačno-konkretni plan međunacionalnih odnosa te interese sučeljava i građanska kompetitivnost ih dovodi, daje im mjeru manjeg ili većeg stupnja potvrđivanja, odnosno oblika same negacije. Na ovaj način sistem građanski ostvarivanih interesa unapređuje mjerila negiranja, načina produkcije iracionalnosti te podržava građanski perspektivizam. Nacijom determinirano reguliranje protivrječnosti građanskog liberalnog poretka postliberalizmom dobiva organiziraniji i potpuniji smisao potvrđen prilagođenim formama razvijane građanske integriranosti. Periodom postliberalne integriranosti nacija ne može ostvarivati ključnu ulogu artikuliranja, *alias* nosioca karakterističnih preobražaja građanske tendencije. Nivo njene općenitosti u postliberalizmu određen je zadovoljavanjem i usmjeravanjem potrebe odgovarajućeg determiniranja građanskih ideoloških i političkih antagonizama i protivrječnosti. U postliberalno izgrađenim uslovima naciji se rezervira građanska uloga mogućeg uključivanja i podrške s obzirom na tokove inherentnih antagonizama, stvaranja, podsticanja i ostvarivanja jedne dominacije interesa postizanih ideološkom vlasti. „Jedna ideologija ne pretpostavlja pojam istine, već samo onaj saglasnosti“.⁸

Mogućnost primarnog sudjelovanja u dinamizmu globalnog integriranja osigurava dominantnu građansku moć, dosljednije raspolaže obilježjima građanskih mogućnosti i njima posreduje i usmjerava projiciranu građansku svrsishodnost. U ovom

⁸ Ibid., str. 369.

integriranju sadržaji legitimirane i neprikosnoveno razvijene funkcionalizacije iracionalnosti osiguravaju uslove građanske tendencije, intenzivirano kontinuiraju i podstiču građanski napredak. „Iracionalizam u njegovom današnjem obliku je naprotiv sa onim tradicijama sasvim prekinuo: također u njemu se još dakako ogleda trpljenje individua u vladajućem poretku, koji je neuman postao, ali ovo ogledanje je, protivno, sada gotovo preokrenuto; pa neum i iz njega tekuće trpljenje pojedinaca kao nužnost se prihvaćaju i misaono preokreću u jedno dobro.“⁹

Kako se vidi, različit karakter generiranja protivrječnosti i suprotnosti stadija građanskog liberalizma u odnosu na njihovu postliberalnu produkciju prevashodno je uslovljen domenom njihovog etabliranja. Sama činjenica da dinamizam građanske perspektive ima ishodište u načinu vlastite svrsishodnosti, nivo njenih ostvarenih mogućnosti *inclusive* determinira veće stupnjeve općenitosti, a isto tako uključuje mjerodavniju funkcionalizaciju građanskih oblika. Građansko-političko i ekonomsko napredovanje, prilagođeno konstituciji općenitosti, formira način i percepciju ostvarivanih i razvijanih građanskih interesa. U uslovima omogućeno prejudiciranog upravljanja građanskim legitimitetom moć iracionalnosti prilagođenije razvija objektivitet nadređivane dominacije građanske svrsishodnosti. Građanski konsekvantno izvedena svrsishodnost u ovom smislu održava uslove građanskih antagonizama i u osnovi je procesa nadređenosti, odnosno mehanizama upravljanih na određivanje uticanja.

Strukturiranje toka građanskog društva omogućuju protivrječnosti stvarane ambijentom proizlaženja i ostvarivanja građanske izvjesnosti! Intenzivno dinamizirana građanska produkcija, u potpunije izgrađenoj općenitosti poglavito, doprinosi funkcionalizaciji načina podsticanja i stvaranja uticanja građanske iracionalnosti. „Mnogo više bi trebalo razmatrati isključivo vezu materijalne filozofije sa određenim pojavama spora oko racionalizma. To može utoliko olakšati jedno bistrenje problema,

⁹ M. Horkheimer, *Zum Rationalismusstreit in der gegenwärtigen Philosophie*, Gesammelte Schriften, Band 3, Fischer Taschenbuch Verlag, Ffm, Mai, 1988, str. 168.

ako pri tom ne samo suprotstavljenosti, nego također identičnost racionalizma i iracionalizma mora doći do riječi.¹⁰ Iracionalnost je u postliberalnom periodu agens naglašene isključivosti i ona osigurava kapacitet građanske tendencije cjelinom mehanizama internaliziranog i anonimnog autoriteta.¹¹ Središnja građansko-politička, kulturna i ideološka vodilja ovih mehanizmima je nadređivanje postizano konkretno-praktičnim karakterom procesa građanske tendencije. Stvorena dinamika postliberalnog građanskog progresa proširila je mogućnost dominantnim građanskim strukturama da određuju ili usmjeravaju građanske pritiske. U izrazu sačinjavanja zajedničke i općedruštvene izvjesnosti ove strukture funkcionaliziraju faktičke efekte građanske tendencije. Internalizirani autoritet podrazumijeva preuzete i prihvaćene autoritativne, autoritarne ili totalitarističke upute i po dirigovanim *inputima* potvrđene provođenim držanjem i ponašanjem pojedinaca putem fiksirano formiranog okrilja vlastitog unutarnjeg glasa; anonimni autoritet „bez ômena“ djelotvorno omogućuje namjere, držanje i postupanje građanskih sudionika.

Implikacija iracionalnosti involvirana sa osnaženim mehanizmima anonimnog autoriteta determinira, održava, smjer građanskog kontinuiranja. Ona strukturira interese građanske tendencije, a njihovo „moguće“ usklađivanje sa principima racionalnosti i sa priznatim pojavama društvenog legitimiteta omogućuje apokrifni način izražavanja, prikazivanja i predočenja građanskih odnosa. Pretenzija na izvjesnost ostvarivanja građanskih interesa potaknuta je njihovom mogućnosti uključenja u stupanj agregiranih odnosa tendencije građanskog legitimiteta. Unutar sistema i klime stvarane i održavane građanske neizvjesnosti sudionici građanske dinamike koncipiranim težnjama

¹⁰ Ibid., str. 169.

¹¹ E. Fromm, *Bekstvo od slobode*, „Naprijed“ Zagreb, „Nolit“ Beograd, „August Cesarec“ Zagreb, 1984, str. 11., 120. i 199.; *Zdravo društvo*, „Naprijed“ Zagreb, „Nolit“ Beograd, „August Cesarec“ Zagreb, 1984, str. 118–126.

i omogućavanim ideološkim pobudama prilagodljivo formuliraju i projiciraju obrasce građanskih odnosa.

Građanska stanovišta načinom odgovarajućeg predočenja i artikulacije aspekata građanske zbilje podržavaju pozitivnost građanske svrsishodnosti! Tim putem osiguravaju funkcionalnu regulaciju građanskih tokova i odnosa i različitim nivoima ostvarivanja unapređuju njen kontinuitet. Primordijalne oblike građanske svrsishodnosti početnih liberalnih stadija svojim analizama i nalazima određeno je ustanovila klasična politička ekonomija. Omogućavani preobražaji građanske svrsishodnosti pronosirani su povećanom funkcijom implikacije iracionalnosti, a tim putem stvarane determinante potrebnim domenom građanskog društva su sveobuhvatno osiguravale odgovarajući prostor.

Unaprijeđenim mijenjanjem građanskih formi taj je prostor reverzibilno doprinio nužnom konstituiranju ambijenta i institucionalne infrastrukture putem koje je dinamika građanske perspektive zadobivala i osiguravala potrebnu podršku. Ostvarenja građanski naprednijeg ambijenta razvijanjem institucionalne podrške i sistematikom izgrađivanja neophodne infrastrukture doveli su svojstva građanskog prostora i dinamizma u agregirani stupanj omogućene funkcionalizacije artificijelnog upravljanja i opredjeljivanja, te su i određenja funkcije dominacije dobila karakterističnim projiciranjem potrebne vrijednosti. Za razliku od prethodnih stupnjeva, stadij globalizacije postignuti je građanski oblik unutar kojega se načini odvijanja i omogućavanja pojava građanske sfere mogu neprikosnoveno sinhronijski programirati, a da njihovi ekstremno poražavajući postignuti društveni učinci se prihvaćaju fatalistički i razumijevaju argumentima opravdanja po sebi.

Iracionalni principi određuju ili podržavaju građansku moć! Autoritet faktičkog stvaranja i postupci provođenja i generiranja moći prevashodno su određeni stanovito legitimiranom anonimnosti. Aspekt iracionalnosti producira, formira i prati građanske konvulzije, stanja stagnacije, recesije, kriza, proizlaženje i funkcije stvaranja antagonističkih građanskih suprotstavljanja; naponi i zalaganje da se karakterom tako istovjetnih sredstava „neotklonjive blokade“ razriješe prepušteno

je služenje onim istim ingerencijama od kojih se trpi. Iz tih razloga takvi napori i zalaganja dolaze u težišno razumljivo spoticanje i onemogućavanje. Postavljanjem u domenu društvene teorijske analize i opservacije ovog iracionalnog, naizgled atipičnog, potencijala, relevantna istraživačka pažnja ove pojave zahvaća u korijenu i odupire se odobravanju mutualizma da ovi aspekti imaju apokaliptični hod. Interpretativni oportunistički i pragmatizam u tumačenju i opravdanju pobuda i interesa poticanih potencijama građanske iracionalnosti propušta da uvaži njihov ostvarivani karakter, intenzitet, rast i funkcije njihove produkcije i pogotovo način njihove primjene i moguće upotrebe. Sa svoje strane konkretizirano afirmirana iracionalnost je u osnovi nedogledno omogućavanog građanskog kontinuiteta. Sistem građanske produkcije i izgradnje odnosa determinira učvršćivani kontinuitet same neizvjesnosti, a rješavanje antagonizama građanskog procesa odvija se *ad calendas graecas*.

Autoritet anonimne moći utiče na mogućnost umanjenog i oslabljenog građanskog dinamizma, a savremeni građanski uslovi omogućuju njegovo upravljanje koje nije odvojeno od efekata predominacije. Uporedo sa ovim efektima, ili baš zbog njih, usmjeravane su šanse i mogućnosti radikaliziranja, a koje svojim strukturiranjem i proširivanjem može da odredi i postavi činioce krize u funkciju objektivno simuliranog rješavanja.

Implikacijom preobražaja, odnosno pretvaranja legitimiteta građanske iracionalnosti u legaliziranu opskurnu moć na historijskoj sceni je produciran fenomen fašizma! Odgovarajuće građanski učvršćivana neravnoteža, ostvarivana populizmom totalitarne organizacije fašizma, produbljuje suzbijane, zapriječene, građanske uslove, pronalazi izlaz u težnji, pretenziji rekonstruiranja nacionalnog identiteta, tj. uslova i načina svoga postojanja, političkih i teritorijalnih granica formiranih tim identitetom. Nacionalni nivo građanske općenitosti određuje protivječnosti i uporišta nacionalnog održanja vlasti. Putem nacionalnog identiteta tendencije postojeće općenitosti, pored drugog, uspostavljaju i određuju submisije negiranja, artikuliraju građanske zastoje i onemogućavanja. Građanska nacionalna konstitucija je, dakle, prikladan, funkcionalni liberalni okvir

zadobivanja, a i onemogućavanja prednosti, također odgovarajuće tipično artikulira uslove unutar otklanjanja ili produbljivanja zastoja. To će reći da je ambicija fašizma putem formirane masovne i populističke svijesti postavljena apsolutno na funkciju negiranja, a posredstvom nje ova svijest je i sama aficirana. U ovom smislu zalaganje je definirano da nasumice stigmatizira agensa, priredi okolnosti njegove eksterminacije, izgovorom uvjeravanja da se tim putem i načinom zastoji otklanjaju. „Sutra može jedna druga grupa na red doći kao Jevreji, možda stari, koji u Trećem Reichu upravo baš su bili pošteđeni, ili intelektualci, ili jednostavno drugačije grupe. Klima – ja jednostavno upozoravam na to – koja najčešće takva uskrsnuća unapređuje je ponovo probuđeni nacionalizam. On je zbog toga tako zao, pošto u dobu internacionalne komunikacije i nadnacionalnih saveza država on više ne može baš na sebe samog tako pravo vjerovati i mora se neumjereno pretjerivati da bi sebe i druge uvjeravao da bi još bio supstancijalan.“¹² Otklanjanje zastoja ovim putem je poistovjećeno sa denunciranjem, optuživanjem i ozloglašavanjem drugog, a u ovoj percepciji i perspektivi, kako na drugom mjestu utvrđuje Adorno, ono je bitno povezano sa uskraćivanjem prava na različitost. U odgovarajuće izgrađenim uslovima i „uskrsnulim“ projektom građanska općenitost nacije pruža prostor dinamiziranju motiva iracionalnosti unutar kojega je samim tim drugi – različit i svojim određenjem podrazumijeva se da je već po sebi destruktivan, ne može se tolerirati, podliježe difamiranju i negiranju.

Forma nacionalizma određeno implicira pretenziju preuređivanja vlastitog građanskog prostora, odnosno veže se za zahtjev da vlastita nacionalna pozicija u građanskim odnosima treba da ima osnažene dispozicije i veće nadležnosti. U tom pogledu stanovišta nacional-socijalizma, nacional-hegemonizma, šovinizam, omogućuju ekscesivno stvaranje kombinacija o tradiciji vječne vlastite slave i veličine, spram stanja stvorene patnje, stradanja, trpljenja i nespokojstva. Uz to ona proklamiraju i naglašavaju relevantnost svoje prirode dobročinstva,

¹² T. W. Adorno, *Erziehung nach Auschwitz*, u: *Erziehung zur Mündigkeit*, Suhrkamp Taschenbuch Verlag, Ffm 1971, str. 103.

dobrodošnosti, istaknutih kulturnih i uzvišenih stvaralačkih vrijednosti. Takve odrednice i atributi služe za alibi umanjivanja vrijednosti za ozloglašavane skupine, da su one nepopravljivo demonske, a determinante njihovog denunciranja i proskribiranja su u funkciji provedenih pogroma i eksterminacije.

Pored svojstava produciranih antagonizmima i protivrječnostima, održanje građanskog društva iziskuje potrebna opravdanja! Građansko teorijsko opserviranje odgovarajuće doprinosi građanskom sistemu, a održanje njegove satisfakcije legitimira i konkretizira potrebna ideologija. U pristupačnom jedinstvu sa sistemom građanskog društva građanska teorijska stanovišta dobivaju odobravanje i potvrdu. Na taj način ona sudjeluju u omogućavanju, a svojim spoznajama i metodama ispitivanja građanske sfere specifično doprinose održavanju procesa i odnosa građanskog društva. Radi se o tome da različito građansko-teorijsko opserviranje prilagodljivo tretira građansku produkciju i izgrađivanje građanskih odnosa. Razvijana dinamika građanskog društva opredjeljuje karakter implicirane iracionalnosti, njeno manifestiranje, oblike njenih latencija i bitnog uticanja, a progresivni stupnjevi održanja ovog društva omogućuju mjerodavnije tematiziranje, naprednije ispitivanje sadržaja i svojstava, formi produkcije, upotrebe i područja djelatnosti iracionaliteta. U vlasti totalitarizma iracionalnost je poprimila dominantno regulativnu izražajnu formu, te unutar razvoja građanske svrsishodnosti implicirana iracionalnost uvijek dosljednije i pouzdanije strukturira građansku zavisnost.

U apsolutiziranosti i isključivosti totalitarizma ekscesivna iracionalnost afirmirala je mračnjaštvo, brutalnost i monstroznost dešavanja fašizma, nacizma, neofašizma, etno- i socio-genocida. Strukturu tih odnosa, procesa i događanja F. Neumann je učinio predmetom analize, te put tako stvarane vlasti, vladavine i prakse nacizma i postizanog bezakonja legitimirao u djelu *Behemoth* zemaljskom nemani. Postupkom te analize on je ustanovio, izložio i dokazao da fašizmom omogućena apsolutizacija iracionalnosti prilagođenim konstruiranjem iz životnih i društvenih uslova izmješta biće racionalnog „uvida“ i konkretizira ga naredbom,

provođenjem i izvršavanjem pritiska u kojemu su nestala, progutana, sva ljudska prava i ljudsko dostojanstvo.

*
* *

Mjesto, funkcije, determinante implicirane građanske iracionalnosti valja sagledavati unutar omogućavanog stvaranja i dinamizma strukturiranja, razvoja i preobražaja građanskih odnosa, karaktera, posredstvom kojih se ti odnosi konstituiraju. Struktura postojeće građanske općenitosti korespondira sa ostvarivanim intenzitetom i apokaliptično djelatnim uticanjem iracionalnosti. Postliberalno izgrađivanim građanskim odnosima inherentnu iracionalnost učvršćuje stupanj jedinstveno ostvarene građanske svrsishodnosti i ingerencije proistekle iz ovladavanja instrumentima toga jedinstva.

Materijalni i proceduralni pravci građanskog događanja ne mogu biti formula određivanju formiranja društvenih odnosa. Dinamizam i omogućavane funkcije razvijenijih stadija građanske tendencije su doprinijeli da se sistematičnije, svrsishodnije, predanije i obuhvatnije sagleda građanski perspektivizam.

Dok stupanj ostvarene građanske svrsishodnosti determinira patos iracionalnosti građanskog legitimiteta, iracionalnost fašizma strukturira moć i mogućnost prilagođavanja građanskih uslova, moguća organizacija, bezuslovno usmjeravanje i besprijekorno provođenje ideologije i politike podređivanja, a ono je uvijek zavisno od uspjeha koji ga *eo ipso* opravdava. Pobude fašističke ambicije primarno su pretpostavljene nacionalističkom autoritarnošću i dosljednom totalitarnom prisilom. Tu je svakako strategija i politika instrumentaliziranja, izgrađivano postavljana i usmjeravana artificijelno stvaranom neizvjesnosti i upućivanjem na stigmatiziranog neprijatelja. Ove težnje podupire provođenje terora i opća eliminacija društvenih veza, individualnih prava i sloboda, podržavano ustrojavani odnosima izolacije i atomiziranja pojedinca. Kako u ideologiji i režimu fašizma racionalnost tek manifestuju postupci opravdanja za legitimitet i legalitet sredstava pritiska, propagande, terora,

ucjena, uhićenja i omogućenih likvidacija, primjenom ovih sredstava fašistička ideologija ujedno kontrolira odanost, naklonost i spremnost fašističke mase da prihvaća i provodi iracionalne ciljeve i stremljenja. Disciplinovano prihvaćanje i provođenje naredbi uslov je pokretačke snage fašizma i njene pretenzije na uspjeh svoga pokreta.

Nepatvorene društvene odnose determiniraju principi racionalnosti, također integritet i subjektivitet ličnosti pojedinca, stvaralačka sposobnost i socijalitet individuum! Ove pretpostavke u temelju su važnog socijalnog i interindividualnog fenomena priznanja, uvažavanja i izgradnje individualnog povjerenja, karakterističnih odrednica za održanje društva i koherenciju društvenih odnosa i interesa. Njima nasuprot, stanovište i ideologiju fašizma karakteriziraju aspekti iracionalne isključivosti usmjeravani postupcima pritisaka slijeđenja, pokornosti i poslušnosti. Utoliko provjera odanosti vođi i štabu vodstva fašističke organizacije služi prilagođavanoj harmonizaciji, čijom svrhom se postavljaju i nameću sredstva funkcionalnog iznurivanja, stigmatiziranja i etiketiranja sumnjičavosti, do tzv. neutraliziranja demistificiranog, zloglasnog i svojevoljnog neprijatelja.